

Ndalimi me paraburgim

*Pjesë nga raporti i 26-të i Përgjithshëm,
publikuar në vitin 2017*

1. Hyrje

52. Në shumë vende të Evropës, problemi i vazhdueshëm i mbipopullimit në burgje, me të gjitha sfidat e lidhura me të, duhet t'i atribuohet në një masë të madhe përqindjes së lartë të popullimit të burgjeve nga të paraburgosurit (të cilët janë personat e ndaluar me urdhër të gjykatës, të cilët janë ende në pritje të gjykimit, ose nuk janë dënuar me një vendim të formës së prerë). Megjithatë, kjo nuk është arsyeja e vetme pse KPT-ja i kushton vëmendje të posaçme personave të burgosur gjatë vizitave të saj. Në përvojën e KPT-së, personat e ndaluar në paraburgim mbahen në veçanti shumë shpesh në qeli të shkatërruara dhe të mbipopulluara, dhe shpesh i nënshtrohen një regjimi të keq. Në disa raporte pas vizitave të saj, KPT-ja ka shprehur qëndrimin se kushtet e mbajtjes së të paraburgosurve në qendrat e vizituara kanë qenë krejtësisht të papranueshme dhe mund të konsiderohen si çnjerëzore dhe degraduese. Për më tepër, të paraburgosurit i nënshtrohen shpesh llojeve të ndryshme të kufizimeve (në veçanti për sa i përket kontakteve me botën e jashtme) dhe, në disa vende, disa të ndaluar në paraburgim mbahen në izolim me urdhër të gjykatës (ndonjëherë për periudha të tejkgjatura).

KPT-ja dëshiron të theksojë gjithashtu se, për individin, paraburgimi mund të ketë efekte të rënda psikologjike. Niveli i vetëvrasjeve midis të ndaluarve në paraburgim mund të jetë disa herë më i lartë se ndërmjet të burgosurve të dënuar¹, si edhe mund të pësojnë pasoja të tjera të rënda, siç është thyerja e lidhjeve familjare, ose humbja e punës, ose akomodimit.

53. Brenda zonës së Këshillit të Evropës, shpeshësia dhe kohëzgjatja e paraburgimit duket të ndryshojnë shumë në praktikë nga një vend në tjetrin, me përqindjen e personave të ndaluar në paraburgim në raport me popullatën e përgjithshme të burgjeve që varion nga 8% deri në 70%. Mesatarisht, rreth 25% e të gjithë të burgosurve në zonën e Këshillit të Evropës janë në paraburgim. Për shtetasit e huaj në paraburgim, përqindja është dukshëm më e lartë, me një mesatare prej rreth 40% të numrit të përgjithshëm të shtetasve të huaj të burgosur².

Për shkak të natyrës ndërhyrëse të paraburgimit dhe duke pasur parasysh parimin e prezumimit të pafajësisë, parimi themelor është se paraburgimi duhet të përdoret vetëm si masë fundore (*ultima ratio*). Paraburgimi duhet të vendoset për kohën më të shkurtër të mundshme dhe duhet të bazohet në një vlerësim rast pas rasti bazuar në rrezikshmërinë e kryerjes së një krimi të ri, fshehjes ndaj

¹ Statistikat Vjetore Penale të Këshillit të Evropës, SPACE I – Popullsia në burgje, Anketë 2015, PC-CP (2016) 6, 15 dhjetor 2016, tabelat 5.1 dhe 13.1.

² Statistikat Vjetore Penale të Këshillit të Evropës, SPACE I – Popullsia në burgje, Anketë 2015/2015, PC-CP (2016) 6, 15 dhjetor 2016, tabelat 4 dhe 5.1.

drejtësisë, manipulimit me dëshmi ose dëshmitarë, ose të ndërhyrjes në punën e drejtësisë³. Për më tepër, kur vlerësohet proporcionaliteti i masës duhet të merret parasysh natyra dhe shkalla e veprës penale që dyshohet të jetë kryer nga personi në fjalë.

Sipas këndvështrimit të KPT-së, parimi që ndalimi në paraburgim duhet të vendoset vetëm si mjet i fundit nënkupton në radhë të parë që sa më shumë të jetë e mundur duhet të zbatohen masat jo nën ruajtje (pra, jo në paraburgim). Kjo kërkon disponueshmërinë e një game të gjerë masash, si pezullimin e kushtëzuar të paraburgimit, lirinë me kusht, arrest shtëpie, monitorimin elektronik, detyrimin për të përmbushur urdhrat e caktuara, mbikëqyrjen gjyqësore, marrjen e pasaportave etj.. Kjo gamë alternativash duhet të merret parasysh edhe për shtetasit e huaj. Fakti që një person i tillë nuk është as shtetas dhe as rezident i shtetit në fjalë, ose që nuk ka lidhje të tjera me atë shtet, nuk duhet, në vetvete, të jetë i mjaftueshëm për të arritur në përfundimin se ekziston rreziku i largimit.⁴

2. Ndalimi në paraburgim në burgje

54. Programet e pritjes dhe të njohjes me institucionin kanë një rol të rëndësishëm për personat e paraburgosur që hyjnë në sistemin e burgjeve. Nëse kryhen siç duhet, ato i bëjnë të mundur stafit të burgjeve që të kryejë një vlerësim të rrezikut dhe vlerësimin të nevojave individuale, duke përfshirë identifikimin e individëve që janë më shumë në rrezik të vetëdëmtimit dhe lehtëson disa nga ankthet e përjetuara nga të gjithë të ndaluarit e sapoardhur në paraburgim. Më tej, ato u ofrojnë mundësi të ndaluarve që të njihen me mënyrën e menaxhimit të burgut, duke përfshirë regjimin dhe rutinën e përditshme, si edhe sigurojnë mundësinë e tyre për të kontaktuar me familjen. Për këtë qëllim, të burgosurit duhet të pajisen me informacion me gojë dhe një broshurë që ofron informacion gjithëpërfshirës, e cila duhet të vihet në dispozicion në gjuhë të ndryshme. Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet aspektit të të kuptuarit të informacionit nga të ndaluarit që kanë vështirësi në lexim dhe shkrim dhe nga shtetasit e huaj të cilët nuk e flasin gjuhën (gjuhët) që flitet nga stafi.

Duke pasur parasysh ndikimin e fortë që mund të ketë mbi një individ pranimit në burg për herë të parë, mund të merret parasysh shtrirja e programit të sipërpërmendur të prezantimit dhe njohjes me institucionin përgjatë disa ditëve, me qëllim që personat e sapopranuar në paraburgim të kenë mundësi më të madhe për ta thithur informacionin. Nëse një program i tillë nuk kryhet siç duhet, të ndaluarit do të mbështeten tek të ndaluarit e tjerë për të marrë informacion rreth regjimit dhe rregullave, të cilat mund t'i vendosin lehtësisht disa të burgosur në pozicion më sipëror sesa të tjerët.

Përvoja e KPT-së tregon se në disa vende, programet e pritjes dhe të prezantimit mund të zgjasin për disa javë dhe regjimi i aplikuar mbi të ndaluarit që i nënshtrohen këtyre programeve mund të jetë shumë kufizues, ndonjëherë edhe duke i mbajtur ata në izolim. Në këtë drejtim, KPT-ja është e mendimit se individët e sapopranuar duhet të shpërndahen në njësitë e zakonshme të akomodimit sa më shpejt që të jetë e mundur, menjëherë pasi të jetë vlerësimi i rrezikut dhe i nevojave. Për më tepër, kushtet për të ndaluarit e sapoardhur nuk duhet të çojnë në regjimin e izolimit për periudha të tejkujtura kohe. Për më tepër, përveç aktiviteteve të lidhura me prezantimin, duhet të sigurohet minimumi prej një ore ushtrimesh në natyrë në ditë nga fillimi i periudhës së njohjes me institucionin⁵.

³ Shih nenet 5(1)(c) dhe 5(3) e Konventës Evropiane të të Drejtave të Njeriut dhe praktikën përkatëse të Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut, si edhe Dokumentin e Bardhë për Mbipopullimin në Burgje, Komiteti i Problemeve të Krimeve të Këshillit të Evropës (CDPC), PC-CP (2015) 6 rish. 7, paragrafi 62.

⁴ Shih rregullin 13.2 e Rekomandimit CM/Rec(2012)12 të Komitetit të Ministrave për shtetet anëtare në lidhje me të burgosurit e huaj.

⁵ Shih po ashtu edhe paragrafin 68 në lidhje me të miturit.

55. Shumica e vendeve parashikojnë ndarjen e të ndaluarve në paraburgim dhe të të burgosurve të dënuar, siç përcaktohet në Rregulloren Evropiane të Burgjeve (Rregulli 18.8) dhe në instrumente të tjera ndërkombëtare⁶. Rregullorja Evropiane e Burgjeve (Rregulli 18.9 dhe 101) lejon edhe përjashtime në këtë drejtim për t'u mundësuar individëve të paraburgosur të marrin pjesë në aktivitete të përbashkëta të organizuara me të burgosurit e dënuar, ndërkohë që, në përgjithësi, të dy kategoritë e të ndaluarve ndahen gjatë natës.

Në disa vende, organizohen aktivitete të përbashkëta për të ndaluarit në paraburgim dhe të burgosurit e dënuar, me të dyja kategoritë që ndonjëherë vendosen në të njëjtat qeli/njësi. Sipas mendimit të KPT-së, lejimi i individëve të paraburgosur që të marrin pjesë në aktivitete të përbashkëta me të burgosurit e dënuar është padyshim më mirë sesa kufizimi i tyre në qeli deri në 23 orë në ditë për periudha të tejzgjatura, siç është rasti në shumë shtete anëtare të Këshillit të Evropës. Megjithatë, duhet të bëhen përpjekje për akomodimin e individëve në paraburgim veçmas nga të burgosurit e dënuar. Në fakt, KPT-ja preferon që individët e paraburgosur të kenë një program të kënaqshëm aktivitetesh ndërkohë që mbahen gjatë të gjithë kohës veçmas nga të burgosurit e dënuar, në respekt të plotë të parimit të prezumimit të pafajësisë. Një ndarje e tillë ndihmon edhe në mbrojtjen e të paraburgosurve që hyjnë në mjedisin e burgut për herë të pare, dhe që mund të jenë të pafajshëm, nga ndikimi i mundshëm kriminal i personave të dënuar. Lidhur me këtë pikë, nuk mund të theksohet sa duhet rëndësia e një vlerësimi rreziku dhe nevojash për të gjithë personat që hyjnë në burg, siç përshkruhet në paragrafin 54, pasi mund të mos jetë e përshtatshme që të përzihen personat e ndaluar në paraburgim me numrin e madh të personave që hyjnë në burgu për herë të dytë, ose për të disatën herë.

56. Gjatë vizitave të shumta, KPT-ja ka konstatuar se individët e ndaluar në paraburgim shpesh mbahen në qeli me persona të tjerë dhe kanë më pak se 3 m² hapësirë jetese për person (dhe ndonjëherë edhe më pak se 2 m²). Për më tepër, qelitë jo gjithmonë janë të përshtatshme për numrin e të ndaluarve që qëndrojnë në to. Për shembull, KPT-ja ka konstatuar se të ndaluarit detyrohen të flenë në dyshekë të vendosur direkt në dysheme, ose madje edhe duhet të ndajnë shtretërit me njëritjetrin dhe të flenë me turne. Ndër të tjera, kjo çon në mungesë të plotë të privatësisë dhe mund të rrisë tensionin midis të ndaluarve. Këto kushte të papërbalueshme, të cilat mund të zgjasin për muaj, apo edhe vite, shpesh përkeqësohen nga fakti që të paraburgosurit duhet ta kalojnë shumicën e kohës në qeli, pasi regjimi i aktiviteteve të organizuara shpesh është jashtëzakonisht i kufizuar për këtë kategori të të burgosurve (shih, në lidhje me këtë, paragrafin 58).

Sipas mendimit të KPT-së, standardet *minimale* për hapësirën e jetesës personale në institucionet e burgimit duhet të jenë 6 m² për qelitë për një individ, dhe 4 m² për qelitë për disa individë (pa llogaritur objektet sanitare)⁷. Sigurimi i hapësirës jetësore në më pak se 4 m² rrit ndjeshëm rrezikun e shkeljes së nenit 3 të Konventës Evropiane për të Drejtat e Njeriut. Në këtë kuadër, në gjykimin e Dhomës së Madhe, kohët e fundit, në çështjen *Mursić kundër Kroacisë*⁸, Gjykata Evropiane e të Drejtave të Njeriut shprehet se: "kur hapësira personale e disponueshme për një të paraburgosur është më e vogël se sipërfaqja prej 3 m² sipërfaqe dyshemeje në qelitë për disa individë në burgje, mungesa e hapësirës personale konsiderohet aq e rëndë saqë lind prezumimi i fortë i shkeljes së nenit 3. [...] Në rastet kur flitet për një qeli burgu, madhësia e së cilët është brenda gamës 3 deri në 4 metra katrorë hapësirë personale për çdo të burgosur, faktori i hapësirës mbetet faktor i rëndësishëm në vlerësimin e Gjykatës lidhur me përshtatshmërinë e kushteve të paraburgimit.

⁶ Shih, për shembull, nenin 10(2)(a) e Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike dhe rregullin 11(b) të Rregullave Standarde Minimale të Kombeve të Bashkuara për Trajtimin e të Burgosurve (*Rregullat e Nelson Mandelës*).

⁷ Raporti i Përgjithshëm i 25^ë mbi aktivitetet e KPT-së (CPT/Inf (2016) 10), paragrafi 84.

⁸ *Mursić kundër Kroacisë* [GC], nr. 7334/13, 20 tetor 2016.

57. Komiteti dëshiron po ashtu të theksojë se duhet të bëhet çdo përpjekje për t'i dhënë fund praktikës së qëndrimit në dhoma të mëdha për shumë persona për individët e ndaluar dhe të lëvizet drejt akomodimit në qeli për një numër të vogël të dënuarish. Në skenarin ideal, individët në paraburgim (si edhe të burgosurit e dënuar) duhet të akomodohen në qeli të vetme, përveçse kur ata preferojnë akomodim të përbashkët⁹.

58. Që prej fillimit të aktiviteteve të saj në fillim të viteve 1990, KPT-ja ka theksuar rëndësinë vendimtare të një programi të kënaqshëm aktivitetesh për të burgosurit, përfshirë edhe individët në paraburgim. Në këtë drejtim, është çështje serioze shqetësuese që në një numër të konsiderueshëm vendesh, rekomandimet specifike të Komitetit lidhur me regjimin e të ndaluarve në paraburgim janë ende të pazbatuara. Ndërsa pranohet se sigurimi i aktiviteteve të organizuara në paraburgim, ku ka të ngjarë të ketë një qarkullim të lartë të të ndaluarve, paraqet sfida të veçanta, nuk është e pranueshme që të mbyllen individët e paraburgosur në qeli deri në 23 orë në ditë dhe që ata të lihen me pajisjet e tyre për muaj apo edhe për vite me radhë.

KPT-ja u bën thirrje autoriteteve të burgjeve të vendeve në fjalë që të krijojnë dhe zbatojnë një regjim gjithëpërfshirës të veprimtarive jashtë qelive. Qëllimi duhet të jetë të siguroarit që të paraburgosurit (si dhe të burgosurit e dënuar) të jenë në gjendje të kalojnë një pjesë të arsyeshme të ditës (p.sh. tetë ose më shumë orë) jashtë qelive, dhe të angazhohen në veprimtari të qëllimshme me vlera të ndryshme (punë, mundësisht me vlerë profesionale¹⁰, arsimore, sportive, të kalimit të kohës së lirë/organizimit). Sa më e gjatë të jetë koha e paraburgimit, aq më i ndryshëm duhet të jetë regjimi. Të gjithë të burgosurve, pa përjashtim, duhet t'u ofrohet të paktën një orë ushtrim në natyrë në ditë, në mjedise të përshtatshme.

59. Sa i përket kontaktit me botën e jashtme, KPT-ja është e mendimit se individët në paraburgim duhet të lejohen të komunikojnë me familjen dhe persona të tjerë (korrespondencë, vizita, telefon) në të njëjtën mënyrë si të burgosurit e dënuar¹¹. Të gjithë të ndaluarit duhet të përfitojnë nga një vizitë prej të paktën një orë çdo javë dhe të kenë qasje në telefon, të paktën një herë në javë (përveç kontakteve me avokatët e tyre). Për më tepër, përdorimi i teknologjisë bashkëkohore (si, shërbimet falas në internet (VoIP), mund t'u vijë në ndihmë të burgosurve të mbajnë kontakte me familjet dhe personat e tjerë.

60. Në vende të caktuara, KPT-ja ka vërejtur se, sipas rregullave të zbatueshme, janë vënë kufizime të caktuara mbi të gjithë të ndalurit në paraburgim si çështje politikash, si, për shembull, ndalimi i plotë i thirrjeve telefonike, vizitave, ose detyrimi për të marrë vizita vetëm nën kushte të mbyllura (p.sh. përmes ndarjes me xham). Sipas pikëpamjes së KPT-së, aplikimi i kufizimeve të tilla pa dallim mbi të gjithë të ndaluarit në paraburgim nuk është i pranueshëm. Çdo kufizim duhet të bazohet në një vlerësim të plotë individual të rrezikut që mund të paraqesin të burgosurit.

61. Për më tepër, në disa vende, të paraburgosurit janë të detyruar të kërkojnë autorizim nga një gjyqtar ose prokuror për çdo vizitë të vetme. Në këtë drejtim, KPT-ja është e mendimit se të ndaluarit në paraburgim duhet të kenë të drejtë të marrin vizita (dhe të bëjnë thirrje telefonike) si parim, dhe jo t'i nënshtrohen autorizimit nga një autoritet gjyqësor. Çdo refuzim në një rast të caktuar për t'i lejuar kontaktet e tilla duhet të mbështetet në mënyrë specifike mbi nevojat për hetim, të kërkojë miratimin e një autoriteti gjyqësor, dhe të aplikohet për një periudhë të caktuar kohore. Nëse konsiderohet se ekziston një rrezik i vazhdueshëm për konspiracion, vizita të veçanta (ose telefonata të veçanta) mund të monitorohen.

⁹ Shih, po ashtu, edhe rregullin 18.5 dhe 96 të Rregullores Evropiane të Burgjeve.

¹⁰ Megjithatë, duhet të shtohet se, sipas rregullit 100.1 të Rregullores Evropiane të Burgjeve "të ndaluarve të pagjykuar duhet t'u jepet mundësia që të punojnë, por nuk duhet t'u kërkojë që të punojnë".

¹¹ Shih rregullin 99 të Rregullores Evropiane të Burgjeve.

62. KPT-ja është hasur në mënyrë të përsëritur me situata ku janë vendosur kufizime të shumta ndaj individëve të paraburgosur nga autoritetet gjyqësore, në interes të një hetimi penal të vazhdueshëm. Kufizime të tilla mund të sjellin ndalim të plotë të kontakteve me botën e jashtme (përveç se me avokatin), të kombinuar me ndarjen nga të gjithë të burgosurit e tjerë, me rezultatin që të burgosurit mbahen për një periudhë të caktuar në kushte izolimi.

KPT-ja pranon se mund të ketë justifikim, në një rast individual, për mbajtjen e një të paraburgosuri të caktuar, veçmas nga të burgosur të tjerë të caktuar ose, në rrethana edhe më të jashtëzakonshme, nga të burgosurit në përgjithësi, dhe për kufizimin e kontaktit të tij/saj me botën e jashtme. Megjithatë, sipas pikëpamjes së KPT-së, pikënisja për hartimin e regjimeve për të ndaluarit në paraburgim duhet të jetë prezumimi i pafajësisë dhe parimi sipas të cilit të ndaluarit nuk duhet t'u nënshtrohen më shumë kufizimeve sesa janë rreptësisht të nevojshme për të siguruar që ata nuk përbëjnë rrezik dhe se i shërbehet siç duhet interesave të drejtësisë. Çdo kufizim duhet të mbahet në minimum dhe të zgjasë për sa më pak kohë të jetë e mundur. Pavarësisht rrethanave, kufizimet kurrë nuk duhet të zbatohen me qëllim ushtrimin e presionit ndaj personave të paraburgosur për t'i detyruar ata të bashkëpunojnë me sistemin e drejtësisë. Vendosja në izolim (ose në kushte të cilat në praktikë çojnë në izolim) duhet të përdoret vetëm në situata të jashtëzakonshme dhe kur ka dëshmi të drejtpërdrejtë për një kërcënim serioz për drejtësinë nëse personi në fjalë bashkëpunon me individë të veçantë, ose persona të tjerë në përgjithësi.

63. Vendimet që vendosin kufizimet e përshkruara në paragrafin më sipër duhet të merren normalisht kur i ndaluarit i paraburgosur paraqitet në gjykatë dhe i nënshtrohet ankimit në një procedurë të veçantë. Vendimi me shkrim duhet të përmbajë arsyet për çdo kufizim të vendosur dhe duhet t'i jepet të ndaluarit në fjalë dhe/ose avokatit të tij/saj. Kufizimet duhet të rishikohen nga gjykata kompetente në mënyrë të rregullt për të siguruar që ka një nevojë të vazhdueshme për to. Sa më gjatë të vendoset kufizimi mbi një të ndaluar në paraburgim, aq më rigoroz duhet të jetë testi nëse masa është e nevojshme dhe proporcionale.

64. Kushtet materiale dhe regjimet e paraburgimit të parashikuara për të ndaluarit e mbajtur në izolim duhet të plotësojnë standardet e përcaktuara nga KPT-ja¹². Në veçanti, të ndaluarve duhet t'u sigurohet kontakt i përshtatshëm njerëzor gjatë gjithë kohëzgjatjes së masës dhe autoritetet e burgjeve duhet të bëjnë çdo përpjekje të mundshme për të lehtësuar efektet potencialisht të dëmshme të izolimit të të ndaluarit në fjalë.

3. Të miturit në paraburgim

65. Në parim, komentet e bëra në seksionet më sipër zbatohen edhe për të miturit. Megjithatë, sipas pikëpamjes së KPT-së, ka disa standarde specifike të cilat duhet të merren parasysh kur bëhet fjalë për të miturit në paraburgim. Këto standarde jepen më hollësisht në Raportin e 24-të të Përgjithshëm mbi aktivitetet e KPT-së¹³. Për lehtësi referimi, Komiteti dëshiron të kujtojë disa aspekte kyçe që meritojnë vëmendje të posaçme.

66. Para së gjithash, ekziston parimi i pranuar gjerësisht që, në të gjitha veprimet e lidhura me të miturit, duhet të ketë epërsi interesi më i mirë i fëmijëve dhe ata duhet të privohen nga liria vetëm si mjet fundor dhe për periudhën më të shkurtër të mundshme¹⁴.

¹² Raporti i 21th i Përgjithshëm mbi aktivitetin e KPT-së (CPT/Inf (2011) 28), paragrafët 53 deri në 64.

¹³ Shih paragrafët 96 deri në 132 të CPT/Inf (2015) 1 (të miturit e mohuar nga liria, bazuar në legjislacionin penal).

¹⁴ Shih nenin 3 dhe 37.b të Konventës së Kombeve të Bashkuara mbi të Drejtat e Fëmijës dhe Rregullin 5 dhe 10 të Rregullores Evropiane për të miturit si autorë veprash; shih po ashtu Rregullin 13.1 e Rregullave Standarde Minimale të Kombeve të Bashkuara për Administrimin e Drejtësisë për të Miturit (*Rregullat e Pekinit*), Rregullin 17 e Rregullave të Kombeve të Bashkuara për Mbrojtjen e të Miturive të Privuar nga Liria (*Rregullat e Havanës*) dhe Udhëzimet e

67. Për më tepër, KPT-ja është e mendimit se të miturit e paraburgosur të dyshuar (ose të dënuar) për një vepër penale, si rregull, nuk duhet të mbahen në institucionet për të rriturit, por në struktura të cilat janë projektuar posaçërisht për personat e kësaj grupmoshe, që ofrojnë një mjedis jo burgu dhe një regjim të përshtatshëm për nevojat e tyre specifike dhe personeli i të cilëve është i trajnuar për trajtimin e të miturve.

Fatkeqësisht, në shumë shtete anëtare të Këshillit të Evropës, është fakt që veçanërisht të miturit në paraburgim shpesh mbahen në burgje për të rriturit. KPT-ja pranon se, në raste të tilla, të miturit në ditët e sotme zakonisht mbahen veçmas nga të rriturit, shpesh në një njësi të caktuar enkas për ta. Përveç kësaj, janë vërejtur përmirësime të dukshme vitet e fundit sa i përket kushteve materiale në strukturat për mbajtjen e të miturve.

Megjithatë, në disa vende, regjimi i ofruar ndaj të miturve në paraburgim, të mbajtur në burgjet për të rriturit, ende lë shumë për të dëshiruar, sidomos në qendrat e paraburgimit, të cilat zakonisht akomodojnë vetëm një numër shumë të vogël të të miturve (veçanërisht të miturat femra). Në disa raste, KPT-ja ka konstatuar se bëhej fjalë vetëm për një të mitur që mbahej në paraburgim në një strukturë, ose njësi të caktuar. Në këtë aspekt, Komiteti pranon se mund të jetë e arsyetuar, në favor të të miturit, që ai/ajo të marrë pjesë në aktivitetet jashtë qelive me të burgosurit e rritur të përshtatshëm, me kushtin e rreptë që të ketë mbikëqyrje të duhur nga stafi. Kjo ka gjithashtu edhe përfitimin e shmangies së situatës së izolimit *de facto* të të miturve në fjalë.

68. Siç është thënë vazhdimisht nga KPT-ja në të shkuarën, edhe pse mungesa e veprimtarisë së qëllimshme është e dëmshme për çdo të burgosur, ajo është veçanërisht e dëmshme për të miturit, të cilët kanë nevojë të veçantë për aktivitet fizik dhe stimulim intelektual. Të miturve në paraburgim duhet t'u ofrohet një program i plotë i veprimtarive jashtë qelive, të përshtatshme për moshën e tyre, siç janë artet, sporti, aftësimi profesional dhe aktivitetet krijuese. Edukimi fizik duhet të përbëjë një pjesë të rëndësishme të këtij programi. Të miturve duhet t'u ofrohen gjithashtu të paktën dy orë ushtrime në natyrë çdo ditë, që nga momenti kur ata mbërrijnë në institucionin e paraburgimit. Siç u përmend edhe në paragrafin 58 lidhur me të ndaluarit e paraburgosur në përgjithësi, sa më e gjatë kohëzgjatja e paraburgimit, aq më të larmishme duhet të jenë aktivitetet që ofrohen.

4. Ndalimi në paraburgim në strukturat e zbatimit të ligjit

69. KPT-ja ka rezerva serioze në lidhje me praktikën e vërejtur në disa vende lidhur me mbajtjen nga gjykatat të personave të paraburgosur në një strukturë të zbatimit të ligjit përtej kufirit ligjor të ruajtjes nga policia, në pritje të transferimit në një institucion paraburgimi, ose të kthimit të personave të vendosur në një institucion paraburgimi tek një strukturë e zbatimit të ligjit për qëllime të veprimeve hetimore.

Periudha të tilla qëndrimi mund të zgjasin disa ditë ose javë dhe, në disa raste, edhe më gjatë. Zakonisht, personat e paraburgosur mbesin në një organ të zbatimit të ligjit pas dëgjimit nga gjykata, ose kthehen në institucionin e zbatimit të ligjit nga një institucion paraburgimi për qëllime të veprimeve hetimore, me kërkesën e zyrtarit të institucionit të zbatimit të ligjit që është përgjegjës për hetimin penal. Në disa raste, vonesat në transferimin e personave të paraburgosur në një institucion paraburgimit shpjegohen me pengesa logjistike në organizimin e shoqërimit, ose me mungesën e hapësirës për akomodim në institucionin e paraburgimit (për shkak të mbipopullimit të rëndë).

70. KPT-ja rikujton që, si parim, të paraburgosurit nuk duhet të mbahen në institucionet e zbatimit të ligjit¹⁵. Këto struktura nuk janë të projektuara për periudha të gjata qëndrimi. Për më tepër, ndalimi i tejzgjatur në ambientet e agjencive të zbatimit të ligjit rrit rrezikun e kërcënimit dhe keqtrajtimit nga zyrtarët e zbatimit të ligjit që merren me hetimin penal kundër personit në fjalë. Prandaj, personat e paraburgosur gjithmonë duhet të transferohen menjëherë në një institucion vuajtje dënimi.

Më tej, kthimi i individëve të paraburgosur në ambientet e ndalimit të agjencive të zbatimit të ligjit duhet të kërkohet dhe autorizohet vetëm në mënyrë të jashtëzakonshme dhe kur është absolutisht i pashmangshëm, duhet të bëhet për arsye specifike dhe për kohën më të shkurtër të mundshme. Kthimi duhet, në secilin rast, t'i nënshtrohet autorizimit të qartë të një prokurori, ose gjyqtari. Si rregull, të ndaluarit në fjalë nuk duhet të mbahen brenda natës në institucionet e zbatimit të ligjit. Është e domosdoshme që të regjistrohet në mënyrë të rregullt fakti që një individ i paraburgosur dërgohet në një organ të zbatimit të ligjit (si nga burgu, dhe nga institucioni i zbatimit të ligjit) dhe se, pas ripranimit në institucionin e paraburgimit, individ i në fjalë duhet sërish t'i nënshtrohet kontrollit mjekësor (shih paragrafin 72). Nëse është e nevojshme marrja e mëtejshme në pyetje nga policia, është shumë më e preferueshme që kjo procedurë të kryhet në institucionin e paraburgimit, se sa individ i paraburgosur të transferohet në një strukturë të zbatimit të ligjit.

5. Ndalimi në paraburgim dhe kujdesi shëndetësor

71. Në përvojën e KPT-së, në veçanti institucionet e paraburgimit nuk janë të pajisura gjithmonë me një sistem të kujdesit shëndetësor, i cili është në gjendje të ofrojë trajtim mjekësor (duke përfshirë trajtimin parandalues dhe të specializuar) dhe kujdes infermieror, ose ndihmë psikologjike dhe fizioterapi, në kushte të barasvlershme me shërbimet që gëzojnë pacientët në komunitetin jashtë institucionit.

Në këtë drejtim, KPT-ja është e mendimit se të gjithë personat e ndaluar, pavarësisht statusit të tyre ligjor dhe vendit ku mbahen të ndaluar, duhet të kenë qasje efektive në shërbimet mjekësore. Për më tepër, individëve në paraburgim duhet t'u jepet mundësia të konsultohen dhe të trajtohen nga mjeku i tyre (kjo nënkupton se shpenzimet në këtë rast mbulohen prej tyre)¹⁶.

72. KPT-ja ka theksuar në mënyrë të përsëritur rëndësinë e kontrollit mjekësor të të ndaluarve të sapopranuar në institucion, veçanërisht në institucionet që përbëjnë pikat e hyrjes në sistemin e burgjeve. Ky lloj ekzaminimi është thelbësor, veçanërisht për të parandaluar vetëvrasjen dhe përhapjen e sëmundjeve të transmetueshme (si tuberkulozi, hepatit B/C, HIV-i). Edhe shërbimet e kujdesit shëndetësor në burgje mund të japin kontribut të rëndësishëm për parandalimin e keqtrajtimit gjatë periudhës menjëherë para burgimit, përkatësisht kur personat janë nën kujdestarinë e agjencive të zbatimit të ligjit, përmes regjistrimit sistematik dhe në kohë të lëndimeve dhe, kur është e përshtatshme, përmes dhënies së informacionit për autoritetet përkatëse¹⁷.

Çdo individ i paraburgosur i sapoardhur duhet të intervistohet dhe të ekzaminohet fizikisht, sa më shpejt që të jetë e mundur, por jo më vonë se 24 orë pas pranimit, nga një mjek (ose një infermiere plotësisht e kualifikuar që i raporton mjekut), në kushte që garantojnë konfidencialitetim mjekësor. Në këtë kuadër, vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet nevojave specifike të grupeve vulnerabël, siç janë të miturit, personat e moshuar, personat me varësi nga substancat dhe personat me çrregullime mendore.

¹⁵ Shih po ashtu Rregullin 10.2 e Rregullores Evropiane të Burgjeve.

¹⁶ Shih po ashtu paragrafin 37 e Rekomandimit Rec(2006)13 të Komitetit të Ministrave për shtetet anëtare për paraburgimin, kushtet në të cilat ndodh ai, dhe ofrimin e garancive kundër abuzimit.

¹⁷ Për detaje të mëtejshme, shih paragrafët 71 deri në 84 e Raportit të 23^{të} të Përgjithshëm mbi aktivitetin e KPT-së (CPT/Inf(2013)29).

73. Në përvojën e KPT-së, trajtimi mjekësor i nisur në komunitet (jashtë institucionit të ndalimit) ndonjëherë ndërpritet kur personi paraburgoset dhe dërgohet në burg. Po kështu, trajtimi ndonjëherë ndërpritet, kur i ndaluari lirohet ose transferohet në një institucion tjetër. Në disa vende, KPT-ja ka vërejtur se të ndaluarve nuk u sigurohen trajtime që kërkojnë angazhim më afatgjatë për shkak të periudhës afatshkurtër të qëndrimit. Një qasje e tillë është në kundërshtim me detyrën e shtetit për kujdesin ndaj personave të privuar nga liria. Komiteti mendon se duhet të bëhen organizimet e nevojshme për të siguruar vazhdimësinë e kujdesit pas pranimit, ose lirimit nga burgu, si dhe pas transferimit nga një institucion penitenciar në tjetrin.

Përsa i përket specifikisht individëve të paraburgosur me varësi ndaj substancave, vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet edhe simptomave të tërheqjes që rezultojnë nga përdorimi i drogës, medikamenteve, ose alkoolit, dhe trajtimit zëvendës me opiate që ka filluar para pranimit të tyre në burg dhe që duhet të vazhdojë edhe gjatë kohës në burg¹⁸.

¹⁸ Shih edhe Organizatën Botërore të Shëndetësisë (OBSH) Evropë, Dokumenti i Pozicionimit për Burgjet, Drogat dhe Uljen e Dëmtimit, maj 2005, i cili mund të gjendet online në adresën: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0006/78549/E85877.pdf.